

КОНЦЕПЦІЯ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ В АСПЕКТІ ГРОМАДСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Тези розкривають стратегії реалізації концепції відновного правосуддя в аспекті громадської взаємодії. Досліджуючи, здебільшого, юридичну практику країн Заходу, автор послідовно аналізує громадський аспект відновного правосуддя як елемент стратегій медіації, конференції, відновлювальних програм громади, реінтеграції, інтерв'ювання, ритуалів правосуддя, соціального сорому та батьківської відповідальності.

Наголошується, що загальною ознакою різних стратегій відновного правосуддя є прагнення громади відшкодувати шкоду, завдану правопорушником, шляхом залучення правопорушника, жертви та самої громади до обговорення наслідків правопорушення для громади та досягнення угоди про відшкодування. Проведений аналіз демонструє, що академічна оцінка практик відновного правосуддя в громадах країн Заходу є позитивною, адже доводить ефективність відновлювального правосуддя в громадах.

Ключові слова: відновне правосуддя, громадський аспект відновного правосуддя, медіація, відновлювальні програми громади, соціальний сором, профілактика рецидивізму, ресоціалізація.

Концепція поділу правосуддя на каральне, дистрибутивне та відновне має тривалий дискурс у юридичній науці. На відміну від карального та дистрибутивного правосуддя, «відновне правосуддя розглядає злочин як різновид соціального конфлікту, що завдає шкоди конкретним людям, руйнує мир у громаді» [15, с. 38], тож має здебільшого громадський аспект. Саме тому метою даної роботи є аналіз громадського аспекту концепції відновного правосуддя.

По-перше, громада виступає учасником самого процесу відновного правосуддя. Maglione (2014) розвиває поняття «правопорушник», «жертва» та «громада» у сфері відновного правосуддя, пропонуючи дискурсивно-орієнтований підхід до розуміння цих понять як найбільш збалансований у процесі медіації між жертвою та правопорушником [7]. Отже, дискурсивно-орієнтований підхід та розуміння медіації між жертвою та правопорушником дозволяють удосконалити медіацію як стратегію відновного правосуддя. Hayden та інші (2014) аналізують вплив громади на проблему сімейного насильства на основі практики відновного правосуддя в Новій Зеландії [3]. Автори досліджують, хто є жертвами насильства, і як громада може організувати відновну медіацію. Мазур та Дмитренко визначають медіацію як «як альтернативний спосіб вирішення кримінально-правового конфлікту і форму відновного правосуддя, що являє собою структурований процес в межах якого сторони, за участю нейтрального, неупередженого посередника, який об'єднує сторони конфлікту та полегшує комунікацію між ними, можуть дійти згоди» [8, с. 276]. Таким чином, медіація як стратегія відновного правосуддя в громадах досліджується у працях науковців досить детально. Pereira (2017) також досліджує готовність членів громади брати участь у медіації між жертвою та правопорушником [10]. Автор за допомогою експерименту показує, що такі рішення переважно зумовлені моральними основами та початковими орієнтаціями людей на відновне або каральне правосуддя. Ці орієнтації формуються на етапі становлення громади. Отже, розвиваючи громаду, важливо спочатку сформувати орієнтації на відновне правосуддя для майбутніх відносин у громаді. Taufik (2018) аналізує досвід малайзійських громад щодо підтримки правопорушників у громаді або їх ресоціалізації [17]. Ресурси громади для реабілітації правопорушників та психологічної реабілітації жертв різняться залежно від типу відносин.

Конференції як метод відновного правосуддя в громадах також широко аналізуються в дослідженнях багатьох авторів. Наприклад, Strang та інші (2013) підкреслюють труднощі отримання згоди правопорушників-жертв на участь у відновних конференціях [16]. Автори вважають взаємну згоду етичним та доречним способом організації таких відновних конференцій. Автори роблять висновок, що рівень сприйняття результатів правосуддя більш задовільний для жертв, які брали участь у конференціях, ніж для жертв, які брали участь у звичайному правосудді. Таким чином, автори доводять важливість відновних конференцій для громад, особливо для жертв злочинів. Водночас Johnstone (2013) підкреслює роль сімей правопорушників у відновному правосудді в громадах [5]. Вони дозволяють зробити реституцію набагато ефективнішою. Наприклад, у розділі «Зцілення жертви» автор розглядає досвід та потреби жертв, а також неадекватність карального правосуддя для них. Відповідно, автор аналізує різні методи відновного правосуддя на рівні громади, поглиблено вивчаючи ефективність практики реституції. В альтернативному

дослідженні Johnstone (2017) розвиває розуміння «внутрішніх» перешкод для досягнення цілей відновного правосуддя в громадах [4]. Основною перешкодою є недостатня участь жертв у процесі реституції. Автор зазначає, що правопорушники отримують більше користі від відновного правосуддя, ніж їхні жертви. Цю проблему слід вирішити, щоб підвищити ефективність практики відновного правосуддя в громадах. Автор розглядає ефективні конференції як важливий інструмент для подолання цих перешкод. Livingstone та інші (2013) також розглядають метод конференцій з відновного правосуддя, аналізуючи різні типи упереджень у цьому процесі [6]. Автори аналізують ефективність конференцій для неповнолітніх правопорушників, виявляючи додаткові переваги, які вони отримують від відновного правосуддя. Автор також пропонує деякі інструменти для підвищення ефективності конференцій з відновного правосуддя для жертв. Таким чином, громадські конференції як практика відновного правосуддя добре вивчені різними вченими, поряд з відновною медіацією.

З іншого боку, Santacuzino (2015) представляє історії жертв, які отримали значну користь від відновного правосуддя [1]. «Проект прощення» містить багато реальних історій зі світогляду жертв з усього світу. Більшість із них підкреслюють ефективність прощення для якості їхнього життя в громадах. Отже, жертви можуть отримати користь від практик відновного правосуддя так само як і правопорушники. Однак вивчення відновних практик у громаді з точки зору жертви чи правопорушника може створити додаткову дослідницьку упередженість. Наприклад, Nelund (2017) пропонує методи покращення підходу до відновного правосуддя одночасно для правопорушників та жертв [9]. Розглядаючи ефективність канадських програм правосуддя в громаді, автор показує, що розуміння, що виходить за рамки ідентичностей правопорушника та жертви, дозволить уникнути дихотомії та запобігти віктимізації та маргіналізації правопорушника/жертви.

Крім того, багато досліджень у галузі відновного правосуддя вивчають проблеми неповнолітніх правопорушників. Зокрема, Wood (2015) детально аналізує вплив підтримки громади на неповнолітніх правопорушників, ґрунтуючись на багатьох кейсах [19]. Такі відновлювальні програми громади та загальна участь громади у відновному правосудді дозволили автору запропонувати деякі додаткові можливі переваги для громадських робіт від впровадження відновного правосуддя в громаді.

Фох (2014) аналізує реінтеграцію як метод відновного правосуддя на основі якісних даних про реінтеграцію новозеландських громад [2]. Реінтеграція як метод відновного правосуддя переважно вивчається в контексті правопорушників як зацікавлених сторін, тоді як медіація та конференції частіше застосовуються в дослідженнях ролі жертв у цьому процесі. Автор розкриває механізми реінтеграції правопорушників після ув'язнення в життя громади на основі розуміння соціально-психологічної природи правопорушників. Дослідження є цікавим та важливим, оскільки більшість досліджень цієї проблеми обирають неповнолітніх правопорушників своїм предметом, тоді як Фох зосереджується на дорослих. Автор розглядає різні моделі відновного правосуддя, розвиваючи розуміння «відновного повернення» правопорушників у громадах.

Водночас, метод інтерв'ювання також є предметом кількох досліджень ролі правопорушників у відновлювальних практиках громади. Rossner (2013) аналізує якісні інтерв'ю з фасилітаторами відновного правосуддя та групами правопорушників, щоб виявити компоненти успішного проведення конференцій [13]. Автор пропонує шляхи оптимізації таких конференцій за допомогою емоцій. Автор зазначає, що переваги практики відновного правосуддя для правопорушників значно зменшуються, коли участь громади стає лише формалізованим елементом [12]. Отже, правопорушники отримують користь від таких методів, як проведення конференцій, реінтеграція та ритуали правосуддя, лише за умови ефективної участі громади у відновлювальному правосудді. Отже, це дослідження висвітлює метод ритуалів правосуддя як відновлювальну практику в громаді. Натомість, Scheuerman та Keith (2015) аналізують соціальний сором (social shaming) як особливу практику відновлювального правосуддя [14]. Автори аналізують дані австралійських експериментів з реінтегративного сорому та виявляють вплив соціального сорому на сприйняття правопорушниками відновного правосуддя. Автори роблять висновок, що ефективність цього методу суттєво залежить від типу взаємин між громадою та правопорушниками. Richards (2017) розглядає таку практику відновного правосуддя для неповнолітніх правопорушників, як батьківська відповідальність, що також є цікавою та корисною практикою відновного правосуддя у громаді [11]. Автор доводить, що цей метод є досить ефективним у громаді, оскільки батьки неповнолітніх правопорушників часто більш схильні відновлювати шкоду, завдану їхніми дітьми, та свою соціальну роль у громаді, ніж самі неповнолітні правопорушники. Thorsborne (2013) також пропонує посібник, що пояснює особливості відновного підходу в шкільних громадах, де неповнолітні правопорушники, неповнолітні жертви та шкільна громада залучені до відновлювальних дій [18]. Автор виділяє культурні та організаційні фактори, важливі для успішного вирішення відновлювальних проблем у громаді. Батьківська відповідальність також виділяється автором як корисна практика відновного правосуддя у громаді.

Таким чином, тема відновного правосуддя в громадах, очевидно, потребує подальшого дослідження, оскільки, хоча такі практики, як громадські конференції, медіація, реінтеграція, підтримка громади, глибоко вивчаються, ефективність їх впровадження потребує подальшого аналізу. Головний висновок, який можна зробити з цього огляду громадського аспекту концепції відновного правосуддя, полягає в тому, що різні практики відновного правосуддя прагнуть відшкодувати шкоду, завдану правопорушником, шляхом залучення правопорушника, жертви та самої громади до обговорення наслідків інциденту для громади та

досягнення угоди про відшкодування. Аналіз доводить, що академічна оцінка практик відновного правосуддя в громадах країн Заходу є досить позитивною. Майже всі зарубіжні дослідження підкреслюють ефективність відновлювального правосуддя в громадах. Найбільш позитивний вплив на громаду спостерігається у сфері зниження рецидивізму. Усі зацікавлені сторони відновного правосуддя в межах громади отримують користь від практик відновного правосуддя. Отже, хоча сфера впливу відновного правосуддя на громаду досліджена достатньо, тема потребує подальшого вивчення.

References

1. Cantacuzino, M. (2015). *The forgiveness project: Stories for a vengeful age*. Jessica Kingsley.
2. Fox, K.J. (2014). Restoring the social: Offender reintegration in a risky world. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 38(3), 235-256.
3. Hayden, A., Gelsthorpe, L., Kingi, V., & Morris, A. (2016). *A restorative approach to family violence: Changing task*. Routledge.
4. Johnstone, G. (2017). Restorative justice for victims: Inherent limits? *Restorative Justice. An International Journal*, 5(3), 382-395.
5. Johnstone, G. (2013). *Restorative justice: Ideas, values, debates*. Routledge.
6. Livingstone, N., Macdonald, G., & Carr, N. (2013). Restorative justice conferencing for reducing recidivism in young offenders (aged 7 to 21). *Cochrane Database of Systematic Reviews*, 2, 1-89.
7. Maglione, G. (2014). Discursive fields and subject positions: Becoming 'victim', 'offender', and 'community' in restorative justice. *Restorative Justice. An International Journal*, 2(3), 327-348.
8. Mazur, M.R., & Dmytrenko, A.A. (2021). Osoblyvosti mediatsii u kryminalnomu provadzhenni Ukrayiny [The features of mediation in criminal proceedings of Ukraine]. *Naukovyi Visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu*, 67, 273-277 [in Ukrainian].
9. Nelund, A. (2017). The marginalized woman: Thinking beyond victim/offender in restorative justice. *Restorative Justice. An International Journal*, 5(3), 408-419.
10. Pereira, A. (2017). The decision to participate in mediation and individual factors: The role of moral foundations and their relation to restorative and retributive orientations. *Restorative Justice. An International Journal*, 5(2), 221-280.
11. Richards, K. (2017). Responsibilising the parents of young offenders through restorative justice: a genealogical account. *Restorative Justice*, 5(1), 93-115.
12. Rossner, M., & Bruce, J. (2016). Community participation in restorative justice: Rituals, reintegration, and (quasi) professionalization. *Victims & Offenders*, 1-9. Retrieved from http://eprints.lse.ac.uk/65067/1/Rossner_Community_Participation_in_Restorative_justice.pdf
13. Rossner, M. (2013). *Just emotions: Rituals of restorative justice*. Oxford University Press.
14. Scheuerman, H.L., & Keith, S. (2015). Supporters and restorative justice: How does the intersection between offenders, victims and the community influence perceptions of procedural justice. *Restorative Justice. An International Journal*, 3(1), 75-106.
15. Semchyshyn O.R. Vidnovne pravosuaddia: Perspektyvy instytutstyalizatsii v ukrayinskomu suspilstvi [Restorative justice: The prospects of institutionalization in Ukrainian society]. *Naukovi Zapysky. Sotsiologichni Nauky*, 109, 37-40 [in Ukrainian].
16. Strang, H., Sherman, L.W., Mayo-Wilson, E., Woods, D., & Ariel, B. (2013). Restorative justice conferencing (RJC) using face-to-face meetings of offenders and victims: Effects on offender recidivism and victim satisfaction. A systematic review. *Campbell Systematic Reviews*, 12, 1-59.
17. Taufik, M. (2018). The readiness of various communities for the implementation of restorative justice in the community setting: A perspective of community organization. *International Social Work*. Retrieved from <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0020872818796152?journalCode=iswb>
18. Thorsborne, M., & Blood, P. (2013). *Implementing restorative practices in schools: A practice guide to transforming school communities*. Jessica Kingsley.
19. Wood, W.R. (2015). Soliciting community involvement and support for restorative justice through community service. *Criminal Justice Policy Review*, 26(2), 131-155.

DOI 10.34132/mspc2025.01.11.07

Sergii Glubochenko

THE CONCEPT OF RESTORATIVE JUSTICE: AN ASPECT OF COMMUNITY INTERACTION

The theses investigate the strategies of restorative justice within communities. Based on judicial practice of developed countries the author gradually analyzes a community aspect of restorative justice as an element of such strategies as mediation, conference, restorative community programs, reintegration, interview, justice rituals, social shaming and parental responsibility.

It is emphasized that the common feature of all the strategies of restorative justice is a community intention to restore harm caused by an offender through their involving, along with a victim and a community itself, in a discussion of implications of the incident for the community in order to reach a restitution agreement. This analysis reveals that academic evaluation of the restorative justice strategies is rather positive because it proves the efficiency of restorative justice within communities.

Key words: *restorative justice, community aspect of restorative justice, mediation, restorative community programs, social shaming, recidivism prevention, resocialization.*

Відомості про автора / Information about the Author

Сергій Глубоченко, канд. юрид. наук, ст. викладач кафедри цивільного та кримінального права та процесу Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна. Суддя Вітовського районного суду Миколаївської області, Голова суду, суддя-тренер Національної школи суддів України. E-mail: judex@ukr.net, orcid: 0009-0007-3895-1097.

Sergii Glubochenko, PhD in law, The Chief of Vitovskyi District Court of Mykolaiv region, Petro Mohyla Black Sea National University, senior teacher, judge-trainer NSJU, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: judex@ukr.net, orcid: 0009-0007-3895-1097.

© С. Глубоченко
22.05.2025.

Стаття отримана редакцією